

Problemy związane ze stosowaniem pestycydów. Jak promować rolnictwo zrównoważone w Polsce

PAN Germany jest częścią międzynarodowej sieci, w której skład wchodzi ponad 600 organizacji obywatelskich pracujących na rzecz prawidłowego wykorzystania pestycydów oraz promocji rolnictwa zrównoważonego i zrównoważonej ochrony roślin. PAN Germany dostarcza informacji na temat ryzyka związanego ze stosowaniem pestycydów prowadzi też kampanie promujące alternatywy.

Polski Klub Ekologiczny (PKE) aktywnie promuje zrównoważony rozwój i poprawę stanu środowiska w Polsce. Koło PKE w Gliwicach od ponad 10 lat prowadzi edukację społeczeństwa w zakresie bezpiecznych alternatyw dla konwencjonalnej żywności jak również promuje zrównoważone metody produkcji rolnej.

**Fact Sheet
2004**

Rolnictwo w Polsce

Polskie rolnictwo wydaje się bliższe rozwiązaniom ekologicznym niż w jakimkolwiek innym kraju w Europie. Prawie 50 lat prób kolektywizacji tego sektora gospodarki nie przyniosło spektakularnych sukcesów. Większość ziemi uprawnej w dalszym ciągu znajduje się w prywatnych rękach (92,2 %, tylko 7,8 % należy do państwa). Gospodarstwa są małe, wielofunkcyjne i ekstensywne.

38% ludności Polski mieszka na terenach wiejskich, z czego 19% pracuje bezpośrednio w rolnictwie. Ponadto 43% wszystkich bezrobotnych mieszka na terenach wiejskich (ponad 15% ludności w Polsce pozostaje bez pracy). Równocześnie poziom wykształcenia jest niski, tylko 1,3% mieszkańców ma wyższe wykształcenie.

Polskie rolnictwo jest zróżnicowane – w zachodniej części Polski można znaleźć wysoko rozwinięte w nowoczesnym, zachodnim rozumieniu wielkie gospodarstwa i biedne, małe gospodarstwa na wschodzie. Niełatwo więc znaleźć jedną receptę dla całego kraju.

Rolnictwo odgrywa ważną rolę w polskiej gospodarce. Jednak w ostatniej dekadzie obserwuje się zmniejszenie udziału rolnictwa w gospodarce w narodowej (11,8% PKB w 1988 r., 6,4% w 1994 r. i tylko 3,3% w 2001 r.). Użytki rolne zajmują 59% całego obszaru Polski, co daje 0,48ha na osobę. Ale polskie gleby są bardzo ubogie (głównie III, IV klasy żyzności).

Ostatnia dekada przyniosła wielkie zmiany gospodarcze, co dotknęło polskich rolników bardziej niż inne grupy obywateli. Obecnie, polskie rolnictwo jest ekstensywne i zrównoważone w sensie ekologicznym bardziej z powodu niedostatku niż z woli rolników. Plony rolnictwa ekstensywnego są stosunkowo niskie z powodu niskiego stosowania pestycydów i nawozów sztucznych.

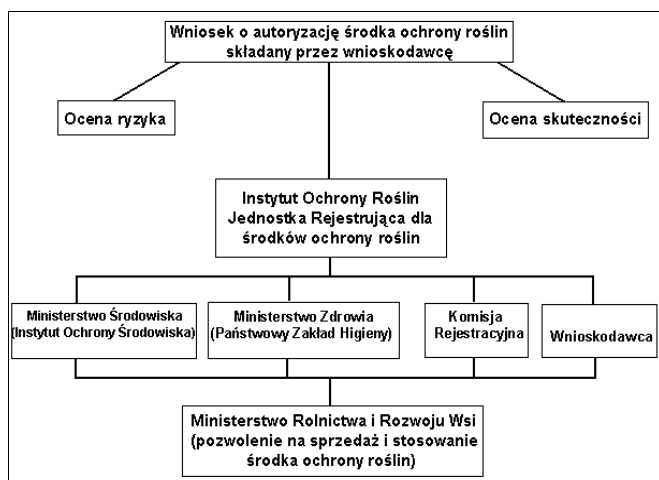

Stosowanie pestycydów

W porównaniu z wysoko uprzemysłowionymi krajami członkowskimi UE, średnie zużycie pestycydów w Polsce jest bardzo niskie. Jednak występują istotne różnice w zależności od położenia i wielkości gospodarstwa.

Lista substancji czynnych dopuszczonych w Polsce, otrzymana z Instytutu Ochrony Roślin w 2001r., obejmuje 385 substancji dopuszczonych do stosowania jako składniki pestycydów i 63 substancje czynne, których stosowanie jest

zakazane. Rysunek 1 pokazuje proces rejestracji pestycydów.

Rysunek 1. Proces rejestracji pestycydów

W 2002 r. wszedł w życie nowy system monitorowania zużycia pestycydów, oparty na przykładzie brytyjskim. Jest to czteroletni cykl monitorowania 10 najważniejszych polskich upraw (ziemniaków, zbóż, roślin strączkowych, buraków cukrowych, roślin oleistych, roślin włóknodajnych, kukurydzy, warzyw, truskawek oraz sadów). Nowy system wykazał dane zupełnie inne od poprzednich.

W 2002 r. monitorowane było zużycie środków ochrony roślin na plantacjach ziemniaków. Inspektorzy zebrali ok. 7 500 kwestionariuszy – każdy rolnik jest zobowiązany do prowadzenia ewidencji środków, co stwarza podstawę do analizy. Średnie zużycie wyniosło 3,5 kg/ha (substancji aktywnej). Badanie wykazało także różnice w zużyciu pestycydów w zależności od regionu – bardzo wysokie zużycie w zachodniej części Polski, ok. 6 kg/ha, i bardzo niskie we wschodniej części – ok. 1,5 kg/ha. Upřednio zebrane dane (przy użyciu innego systemu) wykazało znacznie niższe zużycie środków ochrony roślin: 0,5–0,6 kg substancji aktywnej na hektar.

Jednak nawet te dane pokazują, że średnie zużycie pestycydów w ostatnim okresie, zwiększa się (Rysunek 2).

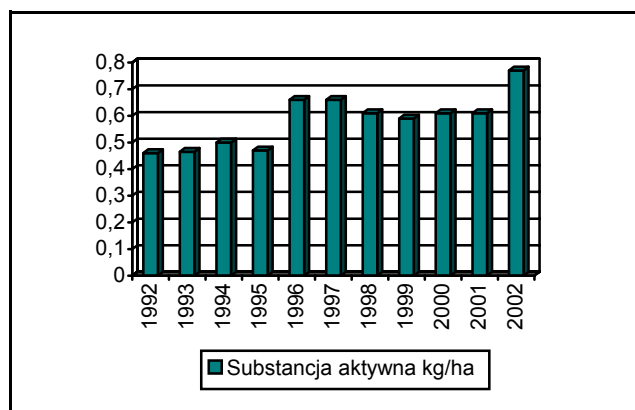
Problemy związane z pestycydami

Wydaje się, że polska polityka pestycydowa zmierza w dobrym kierunku. Harmonizacja z

prawodawstwem Unii Europejskiej jest bardzo zaawansowana. W pełni wdrożono zalecenia FAO dotyczące warunków technicznych i zasad bezpieczeństwa przy składowaniu oraz handlu i transporcie środków ochrony roślin, co polepszyło stan magazynowania i dystrybucji. Ustalona została również lista 63 zakazanych substancji czynnych, która uwzględnia wszystkie czynne substancje wymienione na liście HELCOM¹.

Z drugiej strony wyniki monitoringu pozostałości pestycydów przeprowadzonego w UE w 2001r. wykazały, że 40% próbek owoców, warzyw i zbóż zawierało wykrywalne pozostałości pestycydów, w porównaniu - 14,5% w Polsce (2001). Z tego punktu widzenia rolnictwo i polityka UE odnośnie pestycydów nie jest najlepszym wzorem dla Polski, która powinna unikać pomyłek polityki europejskiej prowadzonej w przeszłości.

Bardzo dużym problemem są ciągle stare, zapomniane składowiska pestycydów (mogilniki). Znajdujące się tam chemikalia są zwykle pomieszane, a utylizacja takiej mieszanki jest bardzo trudna, niebezpieczna i ograniczona. Ponadto wiele takich miejsc nie było dobrze przygotowanych do przechowywania

Rysunek 2. Zużycie pestycydów w Polsce w latach 1992 - 2002 (kg/ha)

Źródło: Rocznik Statystyczny GUS

niebezpiecznych substancji, dlatego często powodują one duże szkody środowiskowe – np. przesączanie się pestycydów do wód gruntowych. Dane odnośnie zakresu tego problemu są niekompletne. W zależności od instytucji przeprowadzającej badania liczba ta waha się od 18 000t (dane oficjalne polskiego

1) Baltic Marine Environment Protection (Helsinki) Commission, <http://www.helcom.fi/>

rzędu), do 60 000, a nawet 65 000 t².

Ocena pestycydów dopuszczonych w Polsce² pod względem ich toksyczności dla ludzi i środowiska wykazała, że:

- ◇ 385 pestycydów (substancji aktywnych) było dopuszczonych do stosowania w środkach ochrony roślin w grudniu 2001 r.
- ◇ 20 pestycydów zostało sklasyfikowanych jako w najwyższym lub wysokim stopniu niebezpieczne (ostra toksyczność, WHO) a 54 substancje zostały sklasyfikowane jako bardzo toksyczne lub toksyczne (ostra toksyczność, UE),
- ◇ 32 pestycydy są neurotoksycznymi inhibitorami cholinesterazy (U.S., EPA, WHO),
- ◇ 7 pestycydów zostało scharakteryzowanych jako substancje silnie zaburzające system hormonalny (UE),
- ◇ 18 pestycydów o możliwych właściwościach rakotwórczych (rakotwórczość 3 kategorii wg. UE) a 4 o możliwościach mutagennych (mutagenność 3 kategorii wg. UE),
- ◇ 5 substancji może powodować uszkodzenia u dzieci nienarodzonych, a 10 pestycydów przedstawia możliwość ryzyka uszkodzenia u dzieci nienarodzonych (UE),
- ◇ 121 pestycydów klasyfikuje się jako „niebezpieczne dla środowiska” (UE).

2) Neumeister, L. & E. Hajduk (2003): Pesticides in Central and Eastern European Countries - Usage, Registration, Identification and Evaluation (Part 1). Download under: www.PAN-Germany.org.

W kierunku rolnictwa ekologicznego

Przystąpienie do UE niesie wiele pytań w związku z dalszym rozwojem polskiego rolnictwa i terenów wiejskich. Bardzo słaba polska polityka rolna i reformy Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej nie określają wyraźnie drogi polskiego rolnictwa w przyszłości. Ciągłe wydaje się, że łatwiej byłoby rozwijać rolnictwo przyjazne środowisku, szczególnie w regionach, gdzie gospodarstwa są ekstensywne.

Rolnictwo ekologiczne mogłoby stać się rozwiązaniem dla rolników, którzy mogliby otrzymać wyższą cenę za swoje produkty i wsparcie państwa dla tego rodzaju produkcji; oraz dla środowiska, utrzymując walory przyrodnicze gospodarstw. Jednak ważne jest równoczesne prowadzenie polityki rozwoju obszarów wiejskich, która aktywizowałaby społeczeństwo wiejskie i prowadziła do poprawy

2) Vijgen, J. (2003): Pesticides in Central and Eastern Europe. Pesticide News No. 59, March 2003, strona 19.

warunków życia na wsi. Wszystkie te zmiany wymagają woli politycznej. W 2001 r., kiedy weszła w życie ustawa o rolnictwie ekologicznym byliśmy pełni optymizmu, ponieważ stworzyła ona podstawy prawne dla istnienia, rozwoju i wspierania rolnictwa ekologicznego w Polsce. Jednak sprawa dotacji na rok 2004 jest niejasna. Bliska data wstąpienia do UE spowoduje, że dopłaty rządowe zostaną zastąpione subsydiami UE w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich. W 2002 r. pod uprawą ekologiczną było 0,11 % użytków rolnych.

Główne cele działań organizacji pozarządowych

Bardzo niewiele polskich organizacji pozarządowych zajmuje się problemami pestycydów. Najwięcej działań podejmowano na rzecz właściwej utylizacji odpadów pestycydowych i inwentaryzacji składowisk. Ponieważ zużycie pestycydów w Polsce jest niewielkie w porównaniu ze zużyciem w innych krajach europejskich, wprowadzanie rolniczych praktyk przyjaznych środowisku może być tu łatwiejsze niż gdziekolwiek indziej.

Organizacje pozarządowe powinny:

- ⇒ współpracować dla wzmocnienia rozwoju rolnictwa ekologicznego, jak również zrównoważonych rozwiązań w rolnictwie (tj. programów rolnośrodowiskowych i promowania zastępowania sztucznych pestycydów środkami biologicznymi),
- ⇒ czynnie uczestniczyć w debatach politycznych na temat polityki rolnej, na szczeblu krajowym i europejskim,
- ⇒ żądać pełnego dopuszczenia do procesu konsultacji przy harmonizacji z prawem i polityką UE, szczególnie dokumentów strategicznych; jak również monitorowania ich wdrażania,
- ⇒ uczestniczyć w organach monitorujących dla rolnictwa i pestycydów.

Kontakty i powiązania krajowe w Polsce Prawa odnoszące się do tematyki środków ochrony roślin:

Ustawa z dnia 12 lipca 1995 r. o ochronie roślin uprawnych (Dz.U.02.171.1398)

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 5 marca 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad wydawania

zezwoleń na dopuszczenie środków ochrony roślin do obrotu i stosowania (Dz. U. z dnia 18 marca 2002 r.)

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 4 października 2001 r. w sprawie wymagań technicznych dla opryskiwaczy. (Dz. U. z dnia 18 października 2001 r.)
Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 listopada 2001 r. w sprawie przeprowadzania badań opryskiwaczy. (Dz. U. z dnia 30 listopada 2001 r.)

Rozporządzenie Ministra Zdrowia¹⁾ z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych poziomów pozostałości środków chemicznych stosowanych przy uprawie, ochronie, przechowywaniu i przewozie roślin, które mogą znajdować się w środkach spożywczych lub na ich powierzchni bez szkody dla zdrowia lub życia człowieka (Dz. U. z dnia 10 lutego 2003 r.)

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy stosowaniu i magazynowaniu środków ochrony roślin oraz nawozów mineralnych i organiczno-mineralnych. (Dz. U. z dnia 4 lipca 2002r.)

Polska Norma z dnia 19 kwietnia 1999r. PN-C-04657 Środki Ochrony Roślin. Pakowanie, składowanie i transport.

Podręcznik ochrony roślin. Zasady bezpiecznego i efektywnego stosowania metod i środków ochrony roślin, wydany przez Instytut Ochrony Roślin, Poznań, 1994.

Ministerstwa i instytucje rejestrujące:

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa
Tel.: +48 22 6231000, www.minrol.gov.pl

Ministerstwo Środowiska
ul. Wawelska 52/54, 00-922 Warszawa
Tel.: +48 22 5792900, www.mos.gov.pl

Ministerstwo Zdrowia
ul. Miodowa 15, 00-952 Warszawa
Tel.: +48 22 6349600, www.mz.gov.pl

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska
ul. Wawelska 53/54, 00-972 Warszawa
Tel.: +48 22 8250001, www.gios.gov.pl

Główny Inspektorat Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa
ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa
el.: +48 22 6232302, www.lorin.gov.pl

Instytut Ochrony Roślin
ul. Miczurina 20, 60-318 Poznań
Tel.: +41 61 8674951, www.ior.poznan.pl

Organizacje pozarządowe zajmujące się zagadnieniami rolnictwa zrównoważonego:

Koalicja na Rzecz Rozwoju Rolnictwa Ekologicznego
ul. Kaszubska 2, 44-100 Gliwice
Tel.: +48 32 2318591
e-mail: biuro@pkegliwice.pl, www.pkegliwice.pl

ECEAT-Poland,
Bukówka 71, 58-240 Lubawka

IUCN Biuro na Europę Środkową i Wschodnią
ul. Narbutta 40/21, 02-541 Warszawa

Tel.: +48 22 8810552
e-mail: iucn@iucn-ce.org.pl, www.iucn-ce.org.pl
Polski Klub Ekologiczny
Ul. Sławkowska 26A, 31-014 Kraków
Tel.: +48 12 4232047, e-mail: biuro@zgpkce.most.org.pl

Sekcja Rolnictwa Ekologicznego i Ekoturystyki „SIEWCA”
Studenckie Koło Naukowe przy Katedrze Ogólnej Uprawy Roli i Roślin, Akademia Rolnicza we Wrocławiu,
ul. Norwida 25, 50-375 Wrocław
Tel.: +48 71 3205475
e-mail: siewca@star.ar.wroc.pl, www.siewca.hg.pl

Społeczny Instytut Ekologiczny
ul. Raszyńska 32/44, 02-026 Warszawa
Tel.: +48 22 6689792
e-mail: indian@bore.most.org.pl, www.rol-bio.pl

Stowarzyszenie AGRO BIO PLON
ul. Ks. Kard. S. Wyszyńskiego 70/126,
42-200 Częstochowa
Tel.: +48 34 3770119, e-mail: S.Kreczko@odr.net.pl

Stowarzyszenie Kulturalno-Ekologiczne „ZIARNO”
Grzybów 1/2, 09-553 Słubice
Tel.: +48 71 24/2778196, e-mail: ewapeter@promail.pl

Stowarzyszenie Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi EKOLAND
Tel.: +4887 4213055, 89/7423680
e-mail: ekolandow@free.ngo.pl, koziraj@cso.pl
www.ekoland.org.pl

Związek Gmin Rolniczych i Ekologicznych EKOROL
Ul. Wesola 51, 25-363 Kielce
Tel.: +48 41 3430342, e-mail: ekorol@complex.com.pl

Pełny raport „Pestycydy w Europie Środkowej i Wschodniej. Część 1 Polska” w języku polskim jest dostępny na stronach: www.pkegliwice.pl oraz www.PAN-Germany.org

Opublikowano przez Pesticide Action Network Germany e.V. (PAN Germany) we współpracy z Polskim Klubem Ekologicznym Koło Miejskie w Gliwicach (PKE Gliwice), 2004

Autor: Ewa Hajduk (PKE Gliwice)
Redakcja: Susanne Smolka (PAN Germany)

Pestizid Aktions-Netzwerk e.V. (PAN Germany)
Nernstweg 32, 22765 Hamburg, Germany
Phone: +49(0)40-399 19 10-0, Fax: +49(0)40-390 75 20
E-mail: info@pan-germany.org, www.pan-germany.org

Polski Klub Ekologiczny Koło Miejskie w Gliwicach (PKE Gliwice Chapter), ul. Kaszubska 2, 44-100 Gliwice, Poland, Phone: +48-32 23 18 591
biuro@pkegliwice.pl, www.pkegliwice.pl

Zezwala się na kopiowanie części lub całości niniejszego dokumentu pod warunkiem powołania się na wydawcę, tytuł i autora.

Fundusze na niniejszy projekt zostały udostępnione przez Rausing Trust (Wielka Brytania), co niniejszym podajemy do wiadomości, równocześnie składając podziękowanie.